

Eeva Kilpi

TALVISODAN
AIKA

w s o y

Eeva Kilpi

TALVISODAN
AIKA

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

ENSIMMÄINEN PAINOS

© EEVA KILPI JA WSOY 2026

TEOS ILMESTYI ENSIMMÄISEN KERRAN 1989.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
LÖNNROTINKATU 18 A, 00120 HELSINKI

ISBN 978-951-0-52249-3

PAINETTU EU:SSA

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@wsoy.fi

Pojilleni
ja
äidilleni

Aika on arvokkainta
mitä me voimme toisillemme antaa.

I

Syksy 1939

Tulee sota.

Isä sanoo nämä tutut sanat yhtenä päivänä aivan uudella äänellä kun istumme keittiön pöydän ympärillä syömässä tai olemme juuri käymässä syömään. Hän sanoo ne äidille ikään kuin meitä lapsia ei olisi lainkaan läsnä, ikään kuin meistä ei tarvitsisi välittää tai ikään kuin se, että vain kuuntelemme, merkitsisi sitä ettemme ymmärrä mitään. Tai ehkä heillä vain ei ole parempaa tilaisuutta puhua toisilleen, kun isän pitää lähteä metsälle tai asemalle ja äidin laittaa aina ruokaa.

Kyllä se nyt tulee.

Isäkö niin sanoi vai äiti? Kumpi puhui ensin, kumpi vastasi? Sitä en muista, mutta muistan sanat ja äänensävyyn ja miten ne iskivät minuun, vaikka olin kuullut puhuttavan sodan tulosta melkein koko pienen ikäni ja vaikka en tiennyt, mitä sota oikein merkitsi. Jotain hirveätä joka tapauksessa, hirveintä ja kauheinta mitä saattoi olla. Minä en tiennyt mitään muuta keinoa sitä vastaan kuin rukoilemisen. Piti rukoilla aina kun muisti, piti rukoilla omin sanoin iltarukouksen jälkeen peiton alla, piti käydä aina tilaisuuden tullen Raivattalanlammen rannalla tai Linnasuolla koulumatkalla polvilleen ja rukoilla kenenkään näkemättä ulkosalla, metsän suojassa, niin ettei mitään häiritsevää ollut estämässä rukouksen lentoa taivaaseen Jumalan korviin. Sen jälkeen jaksoi taas joksikin aikaa unohtaa pelon ja jatkaa onkimista tai leikkiä vaarassa olevaa

tutkimusmatkailijaa tai lukea ja piirtää tai kulkea kotiin saakka vaikka vatsaan koski.

Mutta nyt minä en voikaan enää yhtäkkiä odottaa iltaan saakka enkä sopivampaa tilaisuutta, vaan minun on päästävä rukoilemaan heti. Minä ajattelen, ettei minua varmaan kukaan huomaa, kun lähdän keittiöstä, menen makuuhuoneeseen, joka on keittiön vieressä, ja vedän oven perässäni kiinni. Suoraan oven edessä ovat vanhempien vuoteet, äidin virkkamilla pitsipeitoilla päällystetyt, äidin vuode lähimpänä. Minä polvistun sen ääreen pakahduttava hätä sydämessä ja ristin sormeni.

Hyvä Jumala, rakas Jumala, älä anna sodan tulla.

Näin minä olen rukoillut jo monta vuotta. Mistä minä löytäisin uusia sanoja, jotka vaikuttaisivat Jumalaan, miten perustelisin hänelle pyyntöäni?

Kuule rukoukseni, armollinen Jumala.

Niinhan aikuiset Jumalaa puhuttelevat: armollinen Jumala.

Äiti avaa makuuhuoneen oven, hän luulee varmaan että teen jotain luvaton, puristan vaikka tyynyä vatsaani vasten niin kuin kerran. Minä katson häneen polvillani, ennen kuin älyän edes kömpiä pystyyn. Tunnen itseni yllätetyksi, niin kuin olisin ollut tekemässä syntiä, mitä se sitten lieneekin, kähveltämässä omenoita tai lukemassa aikuisten kirjaa. Hävettää, vaikka juuri äiti on opettanut meidät lapset rukoilemaan jo pienestä pitäen.

Miten soisinkaan, että tämä muisto päättyisi niin että äiti ottaa minut syliin, vaikka olen jo iso tyttö, yksitoistavuotias ja pientä sisartani viisi ja puoli vuotta vanhempi. Tai että hän sanoisi: Rukoillaan yhdessä.

Mutta äidit tekevät enimmäkseen vain virheitä. Niin minunkin äitini seisoo siinä aikuisten maailman ovella käsi oven kahvassa kyykistymättä viereeni ja sanoo vain:

– Voi häntä raukkaa, tuli tänne rukoilemaan.

Ja rukoukseni muuttuu jollain tavalla naurettavaksi kaikessa pienuudessaan, mitättömyydessään ja hätäisyydessään.

Kohtaus sulkeutuu muististani, mutta minä luulen, että äiti kehotti minua tämän jälkeen tulemaan syömään, pöytään toisten kanssa. Ja sehän on hyvä ja lempeä kehoitus. Tule nyt syömään. Näin jälkeensä voisi ajatella, että se sisältää kaiken, mikä tuona hetkenä oli oleellista: syödään yhdessä, istutaan saman pöydän ympärillä omassa keittiössä niin kauan kuin vielä voidaan.

On syksy 1939. Ollaan Hiitolassa Raivattalan kylässä. Karjalassa. Viipurin läänissä. Alueella joka myöhemmässä historiassa kantaa lisämäärettä »luovutettu». Mutta tuolloin ollaan vielä kotona. Siellä kotona.

Kotini on lammen rannalla, rantatöyräällä. Se ei ehkä ole niin korkea kuin muistan, mutta talo seisoo joka tapauksessa kennäällä, jonka toinen laita viettää loivasti Raivattalan lampeen. Olen huomannut, ettei sanaa »kennäs» juuri tunneta muualla Suomessa. Minulta on kysytty mitä se merkitsee. Se merkitsee luonnollisesti ennen muuta kennästä, mutta sanat kumpu, kunnas, ylänkö, tanner selittävät sitä kiertäen ja kaartaen, vaikka eivät olekaan sen synonyymejä. Kennäs on selaista maata jolle on jo muodostunut piha.

Nuo pelottavat sanat »nyt se sota tulee» tai »kyllä siitä sota nyt tulee» liittyvät ehkä syyskuun 1. päivään, jolloin Saksa hyökkäsi Puolaan. Minä olen lähtenyt aamulla kouluun; olen oppikoulun toisluokkalainen nyt; on syksyn ensimmäinen koulupäivä. Olen kulkenut tuttua tietä peltojen yli Hiitolan asemalle, jossa koululaisjuna odottaa viedäkseen joukon kesän ruskettamia ja uimisen honteloittamia hiitolaislapsia Elisenvaaran yhteiskouluun sivistystä oppimaan. Minulla on

kädessäni ruskea pieni kapsekki, varta vasten minulle koulu-
laukuksi ostettu, ja siinä eväitä, voileipiä ja maitopullo; ei
vielä kirjoja koska on lukukauden ensimmäinen päivä, mutta
kylläkin ensimmäisen luokan kevättodistus, jonka alareunaa
koristaa isän erikoinen nimikirjoitus isoine koukeroisine
alkukirjaimineen ja lähes lukukelvottomine pienine kirjai-
mineen. Tai ehkä isä onkin tuonut minut asemalle autolla
ja poikennut itse mummin luo lukemaan lehtiä. Meillä on
melkein uusi auto, yksi Hiitolan harvoja henkilöautoja, Opel
Olympia. Kun isä oli ostanut sen Viipurista, hän soitti äidille
kotiin ja perusteli päätöstään sanoen: »Eihän me kuitenkaan
sen suurempaa seppelettä haudallemme saada.» Se lause teki
vaikutuksen kaikkiin, sitä toisteltiin ja käytettiin perusteluna
myöhemminkin, eikä kukaan koskaan osannut sanoa mitään
sitä vastaan.

Muistan koululaisjunan kiiltävät, kaarevat puupenkit, joissa
joka toinen lauta oli tumma, joka toinen vaalea, ja verkko-
hyllyt ja venttiilin vaunun katossa. Siitä pirskuvi vettä sisään
jos satoi ja sen saattoi sulkea vetämällä narusilmukasta, joka
heilui sen alla edestakaisin junan kulkiessa. Viimeisenä koulu-
päivänä, vähän toista kuukautta myöhemmin, jolloin meidät
lähetettiin takaisin kotiin heti aamuhartauden jälkeen, koska
koulu otettiin puolustusvoimien käyttöön, siitä heiluvasta
narusilmukasta etsi tukea ystävällinen, turpea, syvästi liikut-
tunut konduktöörimme hoippuessaan paluumatkalla junan
keskikäytävällä samalla kun hän piti meille koululaisille jää-
hyväisiksi isänmaallisen puheen ja itki.

Olen elänyt pelon vallassa jo kauan, kuunnellut aikuisten
puheita, lukenut lehdistä otsikkoja ja uutisia, katsellut kuvia.
Yhdessä Suomen Kuvalehden kansikuvassa seisoo kaksi
pientä tyttöä katsellen ylöspäin sojottavaa tykkiä, joka tähtää
heidän päänsä yläpuolitse kuin suoraan lasten tulevaisuuteen.

Sen kuvan ylle lennähtää jossain vaiheessa »Chamberlainin rauhankyyhky» mieltä rauhoittamaan. Lapset toistelevat nimeä »Tsamberlain, Tsamberlain», se kaikuu vapauttavana radiosta, ja äiti kääntyy kesken pullataikinan alustamisen katsomaan sanomalehdestä kuvaa, jossa hymyilevä ministeri Chamberlain astuu juuri ulos lentokoneesta tuomisinaan rauhanviesti koko Euroopalle. Ei tulekaan sota. Herra Chamberlain Englannista on käynyt neuvottelemassa herra Hitlerin kanssa Saksassa ja herrat ovat päässeet sopimukseen. Jumala on kuullut rukoukset. Sillä tavoin Jumala vastaa, sanoo äiti. Hän käyttää ihmisiä välikappaleinaan. Varmaan hän on siis ottanut huomioon myös lasten rukoukset. Ehkä hän on perustanut Kansainliitonkin.

Muistot osoittautuvat oikukkaiksi kun niitä lähestyy. Ne tuntuvat ensin kiinteiltä ja selviltä, mutta kun niitä alkaa kosketella, ne ovatkin äkkiä hauraita ja särkyviä kuin kasvit vanhassa herbaariossa; niistä putoilee osia pois, ne muuttuvat läpikuultaviksi kuin aaveet ja heijastelevat toinen toisiaan, niin että niitä on vaikea sijoittaa oikeaan aikaan ja paikkaan. Mieleen nousee sanoja ja kuvia, jotka aiheuttavat vieläkin tietynlaisen tuskan olon, mutta eivät kerro mitään ympäristöstä, jossa ne on lausuttu, tai ajasta jolloin ne ovat tapahtuneet. »Bessarabia on vallattu.» Mihin aikaan se repliikki sijoittuu, kun sen muistaminen synnyttää sellaisen ahdistuksen? Varmaan vasta paljon myöhemmään aikaan. Kuitenkin minä olen näkevinäni kuinka isän inkeriläissyntyinen työmies astuu sisään keittiön ovesta ja sanoo nuo sanat johan-minä-sen-sanoin-äänellään ja isolla suullaan, jossa on paljon rakoja hampaitten välissä. Samanlaisia outoja, kammottavan tutuiksi tulleita sanoja ovat »Abessinia», »Addis Abeba» ja »Albania». Aakkosjärjestyksessäkö sota on lähtenyt leviämään? Sitten ovat

diktaattorit, hekin tuttuja kuin sukulaiset. Joka päivä heidän kuviaan lehdissä, vähän väliä heidän ääntään radiossa. Heistä täytyy yrittää jollain tavalla pitää, koska he ovat muuten niin vastenmielisiä. Mussolinin leuka näyttää jättiläiskokoiselta ja häntä joutuu katselemaan kuvissakin ikään kuin aina alhaalta ylöspäin niin kuin patsaita katsotaan. Mutta hän on kaikkea muuta kuin patsas. Hän heristää nyrkkiään, karjuu ja hänen paksu vyönsä ja olkahihnansa nitisevät kun hän kääntyilee hurjistuneena puhetta pitäessään. Mistä minä sen tiedän? Ei minulla ole sellaista muistoa, mutta tiedän silti. Entä Hitler? Kun hän ei ole yhtä miehekäs kuin Mussolini, hän on keksinyt kohottaa kätensä tervehtiessään yläviistoon. Se on hauskan näköistä. Ja hyvin juhlallista, kun iso joukko tekee sen yhtäkaa. Myös Hitler huutaa puhuessaan. Hän on välillä tikahtumaisillaan ja ehkä tikahtuisikin, elleivät suosionosoitukset antaisi hänelle hengähdysaikaa. Mutta tukkansa hän kampa huoletellisesti vedellä joka aamu ja se tekee hänestä liikuttavan kiltin näköisen. Ihme, ettei hän yritä taivuttaa sitä otsalta taaksepäin, niin kuin kaikki pojat tekevät viimeistään rippikouluuässä. Stalinilla on hymyilevät silmät ja komeampi parta kuin Hitlerillä. Häntä näkee vähemmän kuin Hitleriä ja Mussolinia, mutta lapsikin kuulee, kuinka veturit sanovat asemalla hengittäessään: Staa-lin, Staa-lin. Ei häntä pääse kukaan unohtamaan. Franco tuntuu kaukaisimmalta, ja yhdentekevimmältä, vaikka Espanjan sota on ensimmäinen sota josta ylipäänsä olen kuullut ja josta puhuttiin jo silloin kun ei vielä pelätty aivan niin paljon oman maan puolesta. Isälläkin oli tapana tokaista: »Espanjaan», kun häneltä kysyttiin mihin hän oli menossa eikä hän halunnut vastata. Francon leski oli päähenkilönä siinä kaskussa joka kiersi suusta suuhun ja tunnettiin lastenkin keskuudessa. Minä kuvittelin, että Francon leskellä oli yllään tiuha, musta, olkapäille asti

ulottuva suruharso, kun hän astuu Stalinin kuolinvuoteen ääreen kertomaan Mussolinin murhaajille – jotka ovat yhteen nurkkaan pakkautunut joukko filttihattuun ja pitkiin ulstereihin pukeutuneita pälyileviä miehiä – tulleen Hitlerin hautajaisista. Silloin vasta tulee rauha, kertoi kasku. Silloin vasta kun kaikki diktaattorit ovat kuolleet. Pelko lienee naulannut tämän diktatuurin kritiikin lähtemättömästi mieleeni, vaikka en yleensä vitsejä muista. Tai sitten sen teki se runollinen poljento jolla se kerrottiin, se jonkinlainen voitonriemu joka väreili kertojan äänessä aina kun löytyi sopiva uhri eli joku joka ei vielä ollut kuullut tätä vitsiä. Mutta niitä ihmisiä ei todellakaan tainnut olla enää paljon jäljellä.

Sanat »Saksa» ja »Eurooppa» ja »ryssä» toistuvat yhtämittaa aikuisten puheissa. »Ryssä sen kumminkin vie», sanoi mummi isälle kesällä, kun kuljimme asemalta meille päin pitkin sitä pientä hiekkatietä, joka alkaa Linnavuoren juurelta ja johtaa Raivattalan peltojen keskitse lammen päähän ja Hauvvalahen pihalta meidän pihaan ja siitä vielä vähän matkaa eteenpäin kunnes kaartuu mäkeä ylös ja yhtyy varsinaiseen maantiehen. Linnavuori jää näiden kahden tien väliin. Asema, »mummin apeliili», jossa mummi pitää asemaravintolaa, ei ole aivan Linnavuoren juurella, mutta melkein. Sopivan välimatkan päässä oikeastaan. Se tarjoaa keltavalkoisen asemarakennuksen taustana silmänruokaa ja ihmeteltävää niille Viipurin ja Sortavalan junien matkustajille, jotka eivät ryntää asemaravintolaan kahville ja lohivoileiville, kun junan seisonta-aika on niin hermoja repivän lyhyt. Tämäkö se on se kuuluisa Hiitolan Linnavuori? kyselevät pitkämatkaiset toisiltaan. Tämä, vastaa toinen, ja näin tulevat ventovieraatkin tutuiksi tämän Hiitolan ylpeyden ja luonnonoikun nähdessään. Ei ole joka asemalla tällaista muistopatsasta ja maamerkkiä koristeenaan, tuntevat hiitolaiset sisimmässään.

Mutta jo tuolloin sen lakea rumentaa merkillinen betoni-rakennelma: kulmikas, kömpelö ilmatorjuntatykin jalusta. Se kököttää keskellä vuorta ja vuori kököttää keskellä maise-maa. Voisi kuvitella, että ne muinaiset hiidet, jotka tätä seutua ennen asuttivat ja tälle nimenkin antoivat, kerran lapsikatrastaan viihdyttääkseen kumosivat maahan purtilollisen vuorten alkuainetta, ison hiekkakakun, arvellen että sade huuhtoo sen pois. Mutta se jähmettyikin siihen, ja yhtäkkiä pienikasvuiset jälkipolvet äkkäävät, että vuorta voi käyttää sotaleikkeihin, että sitä muka aina on käytetty sotimiseen, kyllähän mekin osaamme tähän jonkinmoisen paukkupatterin kyhätä.

Ennen tämä kaikki on siis kuulunut hiisille, nyt se kuuluu meille ja vastaisuudessa ryssä vie kaiken? Siräkö mummi tarkoitti? Vai tarkoittiko hän jotakin muuta paikkaa, seutua kaukana täältä, niin kaukana, että vaikka ryssä sen veisikin, se ei koskettaisi millään lailla meitä hiitolaisia, ei meidän perhettämme, ei kotiamme, ei sukuamme, ei koko Suomen heimoa josta laulettiin siinä laulussa joka alkoi: Kas Suomenlahdella hyrskyt ja laajat Laatokan veet... Se oli surullinen laulu ja sävelkin oli niin kovin surullinen, ettei sitä olisi aivan niin usein jaksanut edes koulussa laulaa, etenkin kun ei ollut hyvä laulamaan. Vaikka kaunis laulu se oli ja täydestä sydä-mestä sitä aina lauloi kun lauloi, etenkin sitä säkeistöä, jossa sanottiin kuinka... taaraara Väinölän lapset pois eksyi toisis-taan ja kuin tuulispäässä hapsen nyt kaik ovat hajallaan. Monta kertaa oli sydän vain niin täysi, etteivät Väinölän lapset meinanneet mahtua sinne millään. Jospa mummi tarkoitti jotain isän metsäpalsta jossain kaukana? Jos vaikka Impilahdella saakka. Isällä oli siellä metsäpalsta. Komeata koskematonta hongikkoa, niinhän se oli? Isä oli siitä niin ylpeä että puhui siitä yhtä mittaa, vaikkei hän yleensä naisväelle liikeasioitaan levitellyt eikä heiltä neuvoa kysynyt. Vain mummi oli

poikkeus. Mummin kanssa isä neuvotteli liikeasioistaan. He tekivät yhteisiäkin kauppvoja, vippasivat toisiltaan, maksoivat kun metsät lyötiin rahoiksi. Ehkä oli kysymys Impilahden metsän kaatamisesta, tai ehkä peräti uuden metsäpalstan ostamisesta. Sijoituksesta. Minä olin jo oppinut, ettei mitään muuta kannattanut tehdä kuin sijoituksia. Kaikki muu merkitsi rahan menoa. Jopa sukat ja kengätkin... Siksiköhän isä kulki aina kesäisin paljasjaloin? Siksikö hän painoi Opelin kaasupoljinta paljaalla varpaallaan niin mieleenpainuvasti, että selvin muistikuva hänestä autoa ajamassa ovat hänen varpaansa kaasupolkimella?

Mitähän isä vastasi mummin huomautukseen? Sanoiko hän: »No jos ryssä lähtee tulemaan, niin sitten menee koko Suomi»? Sen lauseen kuuli usein. Niin sanoi moni, ja minä kuulen sen sanottuna isän äänellä. Toteavasti. Ei uhoten, ei pahaenteisesti. Sellaiset ovat realiteetit, sanoo siihen jokin ääni nykyaikaisemmalla kielellä. Ja jokin ääni – varmaan minun nykyisestä sisimmästäni jota en onnistu täysin pitämään lapsuusmuistojeni ulkopuolella vaikka sitä yritän – vastaa: Mutta aina jää jäljelle arvaamattomuus, arvaamattomuuden tarjoama mahdollisuus, poikkeus säännöstä ja todennäköisyydestä; jopa ihme voi tapahtua. Sattuma. Miten epävarmaa onkaan kaikki, miten paljon johtuukaan sattumasta!

Minä viivytellen vielä tuolla peltotiellä, se on niin tuttu, se on minulle koulutie, se on tie kotoa mummin luo asemalle ja mummin luota kotiin, tie jonka toisessa päässä on silloisen mittapuun mukaan vilkas risteysasema, toisessa päässä koti, kotikylä ja lampi. Ja lammen rannat.

On kesä. On hellepäivä. Isä ja mummi kulkevat verkkaisesti, silloin osattiin vielä se taito. Molemmilla on kädet selän takana niin kuin kuninkaallisilla valokuvissa. He kulkevat

rinnakkain edellä, minä heidän perässään. Ollaan jossain siinä töyssyllä ennen notkelmaa ja latoa, joka on vasemman käden puolella, kun mummi sanoo nuo sanat. Tie kääntyy sen jälkeen oikealle ja nousee ylös notkelmasta ja jatkuu suorana lammen päähän asti. Minusta on kuin aurinko olisi mennyt pilveen, vaikka se paistaa yhtä kaikki uuvuttavan lämpimästi. Minä juutun ajattelemaan noita sanoja ja poljen tyhjää pääsemättä ajatuksissani yhtään eteenpäin niin kuin tapahtuu silloin kun ketjut putoavat äkkiä polkupyörästä. Ilmiö on tuttu, meillä ei ole yhtään kunnollista polkupyörää. Sitä humpsahtaa yhtäkkiä kuin olemattomuuteen ja polkee vielä monta kertaa turhanpäiten, ennen kuin tajuaa mistä on kysymys ja hyppää pois pyörältä juuri ennen kuin se kaatuu. Minä katson mummin hameen raitoja, ne heiluvat niin hauskaasti mummin kulkiessa, ruskeat raidat valkealla pohjalla, tuttu mekko. Mummillä on huivi vedettynä otsan yli, päät solmittu taakse. Tuttu ja mummilta ominainen asia sekin. Mummi on menettänyt sairauden takia tukkansa ollessaan vielä aivan nuori nainen ja hän käyttää peruukkia. Se on tumma ja aina kun se on lähetetty Helsinkiin kammattavaksi, se palaa takaisin täynnä laineita. Se on usein aivan liian hienon näköinen ja sitä peittääkseen mummi käyttää sen päällä huivia. Kotioloissa hän kulkee usein pelkkä huivi sidottuna syvälle otsan yli, ja kerran hän otti pois tekohampaansakin keskellä päivää ja näytti minulle miten vanha hän todellisuudessa oli. Tukatonta päätään hän ei ole näyttänyt koskaan, vaan sujauttaa aina peruukin levitetyn huivin alle niin kuin hatun päähänsä, mutta olenhan minä silti nähnyt, että luinen päälakensa on paitsi aivan karvaton ja kiiltävä, myös hyvin korkea. Minä pidän mummistakin paljon ja isästä myös. Tunnen sen siinä kävellessäni heidän perässään ja jotenkin tiedän, että myös he pitävät minusta.

On lämmin iltapäivä, me alamme olla perillä, puhe siirtyy muihin asioihin, mutta mieli on kaiken alla hievahtamattoman raskas.

Minä olen nähnyt unta, että on sota. Minä olen siinä unessa hyvin hädissäni ja aivan yksin. Tapahtumapaikkana on jostain syystä se kohta isosta maantiestä, jossa on toisella puolella Hiitolan Osuusliike, toisella mylly. Unessa näen aina myllyn punaisen seinän ja vinon lankkusillan joka johtaa myllyyn. Sillä kohtaa on myös leveä tienristeys. Minä seison siinä tienristeyksessä enkä tiedä minnepäin lähteä. Takana on maantiesilta, joka johtaa radan yli. Siellä on myös puutavaralaani, jolla isä usein käy ja radan toisella puolen asema, mutta minä en näe niitä. Seison selin tienristeyksessä pääsemättä eteenpäin ja näen vain aution myllyn ja sen punaisen seinän. Kauppakin on tyhjä ja suljettu, ei ristinsielua näy missään. Edessäpäin on kansakoulu ja kirkonkylä ja kirkko, mutta sinnekään en voi mennä. Tiedän että on sota ja että kaikki ovat hengenvaarassa, että pitäisi tehdä jotakin, hakeutua itse turvaan ja auttaa toisia, mutta minä seison vain lamautuneena paikoillani pystymättä mihinkään.

Olen muistanut tämän unen läpi elämäni ja kaikissa myöhemmissä painajaisissani on vallinnut muodossa tai toisessa sama tunnelma. Aivan viime vuosina on unieni kauhun rinalta poistunut avuttomuuden piirre ja tilalle on tullut ikään kuin unessakin salainen tietoisuus, että kestäen; on vain kestätävä, sanoo uniminäni toiselle uniminälleni, joka hätääntyy ja kärsii. Aika alkaa armahtaa sitä lasta joka minussa yhä pelkää.

Äitini täytti tänä kesänä 86 vuotta. Myös hänen muistikuvansa liimautuvat toisiinsa, niin että niitä on vaikea erotella ja sijoittaa oikeisiin vuosiin ja tapahtumayhteyksiin, vaikka hänellä

on varsin hyvä muisti, monissa asioissa parempi kuin minulla. Kun kyselen häneltä tuon ajankohdan tunnelmia, hän muistaa kyllä jotakin, mutta samalla hänen mielensä on kuin tukossa, kunnes äkkiä elävimpänä nousee esiin muisto ajalta, jolloin hän oli samanikäinen kuin minä olin talvisodan syttyessä. Yksitoistavuotias.

Hän oli hakenut sanomalehden postilaatikosta, työntänyt samalla korkeissa lastenvaunuissa pientä veljeään, perheen kahdeksatta lasta, jota hänen piti »likottaa». Hän avaa lehden ison koivun alla ja näkee, kuinka etusivun yli on painettu korkein mustin kirjaimin: SUURI MAAILMANSOTA ALKANUT.

– Minä aloin itkeä kauheasti, sanoo äiti. – Minä heittäydyin nurmikolle ja itkin ja rukoilin.

*Vilpitön ja pysäyttävän herkkä
kaunokirjallinen dokumentti
Suomen kotalonhetkistä.*

Talvisodan aika antaa elävän ja valppaasti hahmotetun kuvan kotirintamasta, ajan hengestä. Palkittu sota-ajan lapsuudenkuvaus aloittaa muistelmaromaanisarjan, ja se julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1989.

Rakastetun sarjan muut osat ovat *Välirauha, ikävöinnin aika* (1990) ja *Jatkosodan aika* (1993).

EEVA KILPI (s. 1928) on julkaissut romaaneja, runoja, novelleja sekä muistelmia ja päiväkirjoja. Hänen teoksiaan on käännetty lukuisille kielille. Hän on saanut muun muassa neljästi valtion myöntämän kirjallisuuspalkinnon sekä vuonna 1974 Pro Finlandia -mitalin.

